

Критика – Душан Милујић

ЖИВОТ КАО УЧИТЕЉ ИСТОРИЈЕ

(Приказ романа *Судбина и коментари* Радослава Петковића)

Када је у питању роман *Судбина и коментари*, занимљив је већ и сâм податак да је писац Радослав Петковић већи део радње сместио у Трст почетком деветнаестог столећа.

Довољно је, наиме, рећи да се ради о периоду кад Наполеон Бонапарта незауостављиво шири француску државу и француски утицај на јадранске земље и градове, али и о периоду кад је у Трсту живео најмање један културни делатник чије је име златним словима уписано у српску повест.

Пошто је ионако познато да тек понешто постаје историја, док се сва остала прошлост претвара у сенку и ништавило, Петковић је тематизацијом српске трговачке колоније у Трсту вратио из заборавља бројна имена која се у историографији углавном заобилазе, али без чијег удела не би било ни оних догађаја који су забележени као епохални.

Увевши у радњу посредно грофа Ђорђа Бранковића, а непосредно Доситеја Обрадовића, Петковић је и на личности које је историја запамтила бацио ново светло, не допустивши да имена заиста постану сенке које се само помињу и цитирају, а о којима се суштински не зна много.

Најбоље се једна средина, један менталитет, па и један народ сагледава очима странаца, па се стога и у

роману Судбина и коментари Трст Наполеоновог времена сагледава првенствено из угла једног Руса, који је иначе српског порекла, као што је и Будимпешта средином двадесетог века виђена очима једног Србина и једног Мађара српског порекла.

Може се условно рећи да је Петковић наставио тамо где је Милош Црњански застао на крају Друге књиге Сеоба, јер док је Црњански писао о скрајнутим и тек асимилованим гранамa српског народа средином осамнаестог века, Петковић је писао о давно русификованим и мађаризованим потомцима Срба који су пред Турцима најпре бежали у Угарску и Аустрију, а потом пред аустријском културном и, што је још важније, верском пропагандом бежали у Русију.

Иако две љубавне приче и два оружана сукоба теку у потпуно различитим временима, и то у размаку од сто педесет година, већ је и сличним именима успостављена својеврсна веза између ликова који се никада нису срели, али чије судбине потврђују стару тезу да се историја понавља, од Павела до Павла, од Волкова до Вуковића, и од Спиридона до Спиридона.

Са друге стране, умногоме се оповргава теза о историји као учитељици живота, јер се у роману Судбина и коментари историја прилагођава свакој судбини, па као да сама историја учи на примеру појединца, што није необично, нарочито ако се зна да су многи стари писци, као и сâм гроф Ђорђе Бранковић, прилагођавали историју својим потребама, а сопственој судбини умели да се на прави начин супротставе.

Иако су у роману приказане две средине и два времена — најпре Трст у годинама Наполеонових ратова, а потом и Будимпешта у данима совјетске интервенције — ипак

се из сваког реда нескривено намеће још једно време – оно време током којег је писац стварао свој роман.

Ако се наведе да је роман први пут објављен 1993, онда се у тршћанским трговцима, који су на раскрсници зарађених сила, и у бившем мађарском грофу, који је променио неколико држава иако је живео на једном месту, још лакше уочавају пишчеве референце на актуелни тренутак.

Пошто се писац ионако није скривао од читалаца и пошто је неретко уносио цитате који су заузели читаве пасусе, а кроз поједине опаске дао и есејистичку ноту приповедању, роман Судбина и коментари је и самим својим стилем одао признање литератури и ствараоцима српског барока, чувајући тако од заборава не само појединачне судбине, него и целу једну епоху – јер ако се не може променити што је та епоха била мање-више физички удаљена од средишњег простора српског народног бића, може се исправити пропуст што је српски барок дуго остао неприметан на историјској линији српске литературе између Константина Филозофа и Доситеја Обрадовића.